

Denkfouten

Een denkfout is een ondeugdelijke redeneervorm. Dat een zekere redeneervorm een denkfout is, kan men eenvoudig laten zien door een voorbeeld te geven waarbij die redeneervorm tot een onjuiste conclusie leidt.

Een bekend voorbeeld is de generalisatie. Meneer A is een zware roker; hij drinkt een stevige borrel; hij is altijd in voor een vechtpartij; en hij let niet op in het verkeer. Dat kan. Maar meneer A is bovendien hoogbejaard. Volgt hieruit dat een roekeloze levensstijl loont? Natuurlijk niet. In een grote groep gevaarlijk levende personen zullen er altijd wel te vinden zijn die de dans ontspringen. Dat een bepaalde levensstijl gevaarlijk is betekent niets meer of minder dan dat men een verhoogd risico loopt. Binnen een grote groep willekeurig gekozen gevaarlijk levende personen zullen naar alle waarschijnlijkheid meer slachtoffers vallen dan binnen een even grote groep willekeurig gekozen personen met een meer normale levensstijl. Er zullen gevaarlijk levende personen zijn die de dans ontspringen, en er zullen ongevaarlijk levende personen zijn die slachtoffer worden. Maar hier volgt volstrekt niet uit dat het allemaal lood om oud ijzer is. Het beoordelen van de risico's van gewoontes kan alleen op grond van een statistische evaluatie gebeuren.

De problematiek van het kiezen tussen riskante en minder riskante opties kan met een vaasmodel worden verhelderd. We gaan uit van twee vazen die elk honderd balletjes bevatten. De balletjes zijn wit of zwart. De witte balletjes staan voor een vaste beloning en de zwarte voor een vaste boete. De balletjes worden blind getrokken. Een vaas met 33 witte en 67 zwarte balletjes geeft dus een kans van 33 % op beloning en 67 % op straf. Ieder verstandig mens zou in deze situatie kiezen voor de vaas met het hoogste percentage witte balletjes. Het feit dat er vast ook mensen geweest zijn die bij de meest verstandige vaaskeuze pech hebben gehad of juist bij de onverstandige vaaskeuze succes, is volstrekt irrelevant.

Toch worden er bij discussies over risico's vrijwel altijd oude opa's en oma's aangevoerd van wie de hoge leeftijd zou aantonen dat er geen gevaar is. Men blijkt vaak meer geïnteresseerd in het goedpraten van de eigen verslaving of onverschilligheid, dan in een nuchtere evaluatie van de voor- en nadelen van verschillende levensopties.

Het zelfde - maar nu vaak in ongunstige zin - gebeurt bij de beoordeling van mensen buiten de eigen beroeps- of bevolkingsgroep, of ook van mensen van een ander geslacht, seksuele voorkeur, geloof of ideologie. Ook in dergelijke discussies voert de anekdotische argumentatie de boventoon. Men oppert zo veel mogelijk anekdoten die anderen in een ongunstig licht zetten. De generalisatie tot de anderen in het algemeen blijft veelal onuitgesproken. Maar het beeld van de eigen superioriteit en van de verachtelijkheid van de anderen wordt niettemin in de hoofden van de aanwezigen opgeroepen en versterkt. Iets dat met een vreemd mengsel van opwinding, weezin en zelfvoldaanheid gepaard gaat.

In de meer geschoolde sectoren van de samenleving ziet men veelal het omgekeerde: de anderen worden met respect en ontzag bejegend en kritiek is taboe. Deze houding leidt er vaak toe dat men zich ver boven de bekrompenheid van het gewone volk verheven acht, en daar met verachting op neer ziet. Door deze houding maakt men zich juist schuldig aan datgene wat men anderen verwijt. Bovendien verzuimt men zo te onderzoeken of - en zo ja in hoeverre - gewone mensen in concrete gevallen gelijk hebben.

In al dergelijke zaken is nuchter onderzoek en analyse van de feiten geboden. Verder gebiedt de eerlijkheid te erkennen dat we van onze eigen politieke en andersoortige uitgangspunten niet weten of zij beter, slechter of zelfs maar gelijkwaardig zijn aan die van anderen. Zoals anderen hun

uitgangspunten hebben, hebben wij de onze. Dieper kan men niet graven. Men wil, wat men wil.
Maar dat wil men dan ook!

Bart van Donselaar

[Back](#)